

ОКРЕМА ДУМКА

ДОСТУП ДО ЗАРУБІЖНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Едуард КУЗЬМІН,

*аспірант кафедри міжнародного
права та міжнародних відносин,
співробітник науково-інформаційного
відділу Наукової бібліотеки
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

*Образование придает человеку достоинство,
да и раб начинает сознавать, что он не рожден для рабства.
Дени Дидро*

УДК 001.891:(004.738.5+007)

Анотація. В статті проаналізовано сутність та значення використаних джерел при написанні наукових робіт, визначено їх вплив на «якість» подібних робіт. Розглянуто проблематику доступу до зарубіжних джерел, а також зроблено спробу вирішення питання щодо способів фінансування такого доступу.

Ключові слова: інформатизація суспільства, вимоги до наукових публікацій, доступ до зарубіжних електронних ресурсів, тестовий доступ, фінансування доступу до ресурсів, якість наукових досліджень.

АКТУАЛЬНІСТЬ.

Сучасні перетворення та реформаційні процеси, що наразі відбуваються в нашій країні, з урахуванням взятого курсу на європейську інтеграцію, не змогли залишити без уваги одну з найважливіших сфер життєдіяльності кожного розвиненого суспільства – сферу освіти і науки, яка нещодавно зазнала суттєвих змін, що були обумовлені низкою процесів, серед яких домінуючими

виявилися процеси інформатизації суспільства та, умовно кажучи, процеси «глобалізації наукової думки».

І дійсно, розвиток науки і техніки є одним з визначальних чинників прогресу суспільства, передумовою підвищення добробуту громадян, а також засобом їх духовного та інтелектуального зростання.

Саме тому, керуючись такими орієнтирами, було обрано вектор на прозорість та відкритість наукових

досліджень, зроблено крок до Відкритої науки, Відкритого доступу або Науки без кордонів (*Open Science*), що неодмінно призведе до підвищення якості наукових досліджень.

НОРМАТИВНА БАЗА.

У зв'язку з цим, за останній час, було внесено низку змін до існуючих, а також прийнято певний перелік нових нормативно-правових актів, покликаних регулювати актуальні науково-освітні питання, серед яких: *Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»* [3], *Закон України «Про вищу освіту»* [2], *Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам»* [4], *Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук»* [5], *Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України про затвердження «Вимог до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук»* [1]. Важливою подією також стала ліквідація *Вищої атестаційної комісії України*, скасування деяких її рішень, наказів і постанов та покладення її функцій на *Атестаційну*

колегію Міністерства освіти і науки України.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3] містить в собі визначення наступних, важливих в контексті даної статті, понять: *наукова діяльність, наукове видання та науковий результат* [3]. Цей закон фактично говорить про те, що *інтелектуальна творча діяльність* кожного вченого, яка спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування повинна *відображатися у наукових виданнях* – творах (узагальнюючих наукових працях, монографіях, збірниках наукових праць, збірниках документів і матеріалів, тез та матеріалів наукових конференцій, авторефератах дисертацій, препринтах, словниках, енциклопедіях, наукових довідниках або покажчиках, наукових періодичних виданнях тощо) наукового характеру, що пройшли процедуру наукового рецензування та затвердження до друку вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи або вищого навчального закладу, редакційно-видавниче опрацювання та виготовлені шляхом друкування, тиснення або в інший спосіб з метою *отримання наукового результату* – нового наукового знання, що було одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації у формі

звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів [3].

Більш детальні вимоги щодо науково-дослідницької роботи конкретизує *Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам»* [4], в якому зазначаються основні критерії оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань та висувається вимога публікації наукових досліджень у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях; у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз *Scopus* або *Web of Science*, та які не є перекладами з інших мов або публікації монографії англійською мовою в одному з міжнародних видавництв (перелік яких визначається рішенням вченої ради) [4].

Разом з цим, неодмінним кроком вперед, в контексті якості освіти, є вимоги щодо знання англійської мови, що повинне підтверджуватись сертифікатом відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2), закордонного стажування та викладання навчальних дисциплін на іноземній мові,

що безперечно свідчать про «наукову інтеграцію у світову науку».

Крім цього, *Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук»* [5] встановлює кількісні та якісні вимоги щодо опублікування дисертаційних наукових досліджень. Так, наприклад, за темою дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук необхідна наявність не менше п'яти публікацій у наукових (зокрема електронних) фахових виданнях *України та інших держав*, з яких не менше однієї статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напряму, з якого підготовлено дисертацію. До такої публікації може прирівнюватися публікація у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; одна із статей може бути опублікована в електронному науковому фаховому виданні [5].

І, насамкінець, *Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України про затвердження «Вимог до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук»* [1] також наголошує на тому, що результати наукових досліджень автора, повинні бути опубліковані в наукових фахових виданнях України або інших держав [1].

ВИМОГИ ДО ПУБЛІКАЦІЙ.

То ж які саме критерії наразі існують щодо опублікування наукових результатів у вигляді наукових статей? Пропонуємо розглянути вимоги до публікацій у вітчизняних фахових виданнях та зарубіжних виданнях, що входять до провідних наукометричних баз даних.

Що ж до *вітчизняних* – то слід зауважити, що переважна більшість наукових видань, наголошує на відповідності авторських рукописів до державних стандартів і вимог **Постанови ВАК України №7-05/1 від 15.01.2003 р.** Таким чином, до друку приймаються лише наукові статті, які мають такі необхідні елементи, як: *постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невиділених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.*

Із зарубіжними – більш складніше. З урахуванням всіх вітчизняних вимог до

такого роду робіт, висуваються і додаткові вимоги. Ці додаткові *вимоги* є вимогами *щодо списку використаних джерел*, а саме – їх кількість та «якість». І тут виникає проблема доступу до інформації, адже «наполегливо рекомендується» використовувати не менш як 20-30 джерел (з поміж яких 5-8 джерел – джерела на іноземній мові), в середньому 20% самоцитування від кількості джерел та використання посилань на джерела, що вже знаходяться в журналах, що входять в *Scopus* або *Web of Science*.

Слід зауважити, що не всі журнали є загально-доступними, і не всі електронні бази даних також. В цьому світлі виділяють декілька режимів доступу до таких ресурсів: *відкритий повнотекстовий доступ, відкритий частковий доступ* (при якому, як правило, загальнодоступним є тільки анотація, вступ, висновки та список використаних джерел); *ліцензійний* (оплатний, передплатний або «доступ за підпискою») та *тестовий доступ*.

ОГЛЯД ДЖЕРЕЛ З ПРОБЛЕМАТИКИ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПУБЛІКАЦІЇ.

«Если я видел дальше других, то потому, что стоял на плечах гигантов»
Исаак Ньютон

Актуальний і досі вислів є не тільки даниною вченим, котрі вносили свій вклад

в розвиток науки на протязі сторіч та забезпечували основу для нових відкриттів та досягнень, але і один з концептуальних критеріїв для оформлення наукової публікації, що свідчить про «глибину» та «масштаби» дослідження, аргументованість позиції автора та обізнаність автора у джерелах, що існують за даною тематикою, що загалом показує «рівень» наукового дослідження.

Більш того, т. зв. «огляд літератури» слугує для того, щоб перевірити:

а) а може цю проблему вже вирішено?;

б) якщо вже є готове рішення, то чи не потребує воно перегляду, зміни, заперечення або скасування?

ЩОДО ФІНАНСУВАННЯ.

Не дивлячись на те, що держава декларує необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб на сьогоднішній день існують певні труднощі із доступом до закордонних ресурсів, адже більшість із них є платними.

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД.

Про доцільність та реальну необхідність фінансування з метою отримання доступу до зарубіжних баз даних свідчить досвід використання тестових доступів до баз даних за останні роки в Національному університеті Одеська юридична академія».

Так, в 2013 році, Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» сприяла діловим перемовинам щодо співпраці та надання тестових доступів до таких електронних архівів, ресурсів, баз даних та інформаційних сервісів, як: *POLPRED* [12], *EBSCO* [8] та *Oxford University Press* [11]; в 2014 році було відкрито тестові доступи до *РГБ* [13], *Oxford Competition Law* [9] та *Oxford Legal Research Library* [10]; в 2016 – отримано ексклюзивний доступ до нової академічної платформи *Cambridge Core* [6].

Тільки за останній місяць, співробітниками Наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія» було погоджено доступ із зарубіжною базою даних *De Gruyter Law eProducts* [7]. До пробного доступу було надано іноземні журнали та книги з різних галузей права. І не дивлячись на те, що в подібних тестових доступах відкривається лише певна невелика частка усіх можливостей ресурсу, статистика свідчить сама за себе: станом на 30.06.2016 р. було зафіксовано 1287

*унікальних звернень до зарубіжних
електронних книг та журналів.*

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ...

Таким чином, тенденції всебічного, всестороннього розвитку науки та наукової діяльності, підвищення «наукових стандартів», що прослідковуються наразі, безумовно, є позитивними явищами, разом з цим, такі кроки повинні забезпечуватись належним фінансуванням (ефективною та прозорою системою державних грантів), що в подальшому, призведе до продуктивної конкуренції, яка буде сприяти ефективності вітчизняної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вимоги до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук / Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 № 1112 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 86. – С. 252.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 3. – Ст. 25.
4. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам / Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 № 13 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 17. – С. 167.
5. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук / Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 № 1112 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 86. – С. 250.
6. Cambridge Core [Electronic resource] / A new academic online platform from Cambridge University Press. – Regime of access: <http://www.cambridge.org/us/academic/cambridge-core>
7. De Gruyter Law eProducts [Electronic resource] / Books and journals in the field of law. – Regime of access: www.degruyter.com/law
8. EBSCO [Electronic resource] / EBSCO Information Services. – Regime of access: <https://www.ebsco.com/>
9. Oxford Competition Law [Electronic resource]. – Regime of access: <http://oxcat.oupplaw.com/home/ocl>
10. Oxford Legal Research Library [Electronic resource] / OLRL – a new family of products from Oxford University Press. – Regime of access: <http://olrl.oupplaw.com/>
11. Oxford University Press [Electronic resource] / Department of the University of Oxford. – Regime of access: <http://global.oup.com/?cc=ua>
12. POLPRED [Электронный ресурс] / Деловые статьи и интернет-сервисы. – Режим доступа: <http://www.polpred.com/>
13. РГБ [Электронный ресурс] / Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/>

Анотація. В статті проаналізовані сутність і значення використаних джерел при написанні наукових робіт, визначено їх вплив на «якість» подібних робіт. Розглянуто проблематику доступу до зарубіжних джерел, а також здійснено спробу вирішення питання про способи фінансування такого доступу.

Ключеві слова: інформатизація суспільства, вимоги до наукових публікацій, доступ до зарубіжних електронних ресурсів, тестовий доступ, фінансування доступу до ресурсів, якість наукових досліджень.

Abstract. The nature and value of sources used while writing scientific papers have been analyzed in the article, determined their impact on the “quality” of such works. The problem of the access to foreign sources has been considered and the attempt to resolve the issue of the means of financing of such access has been made.

Keywords: informatization of society, the requirements for scientific publications, access to foreign electronic resources, test access, financing of access to resources, the quality of research.

**Наукова бібліотека
Національного університету
«Одеська юридична академія»**